

УДК 334.012:339.137.2

С. В. Кривенко

кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри економічних дисциплін, менеджменту та
безпеки підприємницької діяльності, Полтавський інститут бізнесу
Міжнародного науково-технічного університету
імені академіка Ю. Бугая, Україна
mr.s.krivenko@mail.ru

ІННОВАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР

Анотація. У статті досліджено теоретико-методологічні підходи до оцінки механізму формування підприємницьких структур на сучасному етапі та їх роль у підвищенні конкурентоспроможності на засадах синергії. Проаналізовано вплив факторів внутрішнього і зовнішнього середовища на їх інноваційність та обґрунтовано організаційно-управлінські заходи щодо посилення інноваційного потенціалу підприємницьких структур з метою забезпечення їх ефективного функціонування.

Ключові слова: підприємницькі структури, інноваційний механізм, конкурентоспроможність, система управління.

С. В. Кривенко

кандидат экономических наук, заведующий кафедрой экономических дисциплин,
менеджмента и безопасности предпринимательской деятельности, Полтавский институт бизнеса
Международного научно-технического университета имени академика Ю. Бугая, Украина

ИННОВАЦИОННЫЙ МЕХАНИЗМ ФОРМИРОВАНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНЫХ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИХ СТРУКТУР

Аннотация. В статье исследованы теоретико-методологические подходы к оценке механизма формирования предпринимательских структур на современном этапе и их роль в повышении конкурентоспособности на основе синергии. Проанализировано влияние факторов внутренней и внешней среды на их инновационность и обоснованы организационно-управленческие меры по усилению инновационного потенциала предпринимательских структур с целью обеспечения их эффективного функционирования.

Ключевые слова: предпринимательские структуры, инновационный механизм, конкурентоспособность, система управления.

Serhii Kryvenko

PhD (Economics), Associate Professor, Head of Department of Economics, Management and Business Security,
Poltava Institute of Business International Scientific-Technical University named after Yurii Buhay, Ukraine
10/61, 39 Velikoturnivska Str., Poltava, 36028, Ukraine

INNOVATIVE MECHANISM OF COMPETITIVE BUSINESS STRUCTURES FORMATION

Abstract. The author examines the theoretical and methodological approaches to the assessment of the mechanism of business structures formation at the present stage and their role in enhancing competitiveness in synergy. The author analyzed the influence of factors internal and external environment on their innovativeness and justified organizational and managerial measures to strengthen innovative capacity of business structures to ensure their effective functioning.

Keywords: business structures; innovative mechanism; competitiveness; management system.

JEL Classification: L10, M20, O32

Постановка проблеми. Кардинальні та динамічні економічні тенденції, які супроводжуються посиленням конкуренції, сприяють розвитку особливого типу організації, що дістали назву підприємницьких. Їх поява спричинена необхідністю трансформації реальних форм господарюючих суб'єктів у напрямі, що дозволяє отримати синергетичний ефект. У сучасних умовах синергетичний підхід орієнтує підприємницькі структури на розвиток їх інноваційного потенціалу, що потребує підвищення ефективності системи управління ними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Базові концептуальні положення теорії підприємницьких структур сформовано такими вченими, як Р. Коуз (Kouzes), Г. Клейнер (Kleynner), П. Друкер (Drucker), Б. Мільнер (Milner), Р. Майлс і С. Сноу (Miles & Snow). Серед російських та українських учених слід відмітити Е. Торгунакова, А. Тичинського, С. Курдюмова, В. Гейця, В. Семіноженка, О. Амошу, М. Стоянова, Б. Андрушків, О. Білегу та ін.

Водночас, узагальнення напрацювань з означеної проблематики, накопичений досвід та результати формування інноваційного механізму управління підприємницькими структурами дозволяють зробити висновок про незавершеність досліджень у цьому напрямі. Відтак актуалізується необхідність розгляду безпосереднього зв'язку

між інноваційними механізмами управління і підвищенням конкурентоспроможності підприємницьких структур.

Мета статті – дослідити позитивний досвід формування інноваційного механізму розвитку конкурентоспроможних підприємницьких структур, обґрунтувати та визначити напрямі вдосконалення стратегії ефективного управління розвитком інноваційного потенціалу підприємницьких структур.

Основні результати дослідження. Для відображення нинішньої специфіки виробничих відносин у середовищі підприємництва введено термін «підприємницька структура». Підприємницька структура – це самостійно господарюючий суб'єкт, що утворюється для задоволення суспільних потреб і являє собою організовану сукупність об'єктів та процесів (управлінських, виробничих, організаційних, інформаційних), які взаємопов'язані й взаємодіють між собою з метою отримання прибутку підприємцем і/або позитивного соціального ефекту. Підприємницькі структури слід характеризувати як системний об'єкт, що має певні властивості, а саме цілісність, ієрархічність, інтегративність.

Підприємницьким структурам притаманні такі основні особливості:

- нестабільність окремих параметрів і стохастичність по-

ведінки, що обумовлено об'єктивно існуючими розбіжностями та суперечливістю інтересів різних компонентів системи;

- непередбачуваність поведінки у конкретних умовах, що пов'язано із впливом випадкових факторів, розбіжністю інтересів економічних суб'єктів і суб'єктів управління на різних рівнях, недостовірністю інформації про стан зовнішнього та внутрішнього середовища;
- здатність і прагнення до цілеутворення. Цілі можуть як задаватися ззовні, так і формуватися всередині системи. Слід зазначити, що цілі підсистем підприємницької структури не збігаються із цілями системи у цілому, але повинні бути підпорядковані їм;
- можливість адаптуватися до мінливих умов внутрішнього та зовнішнього середовища, що має як позитивні, так і негативні наслідки.

Методологічний підхід, який дозволяє вивчати підприємницькі структури на сучасному етапі, ґрунтується на особливостях нерівноважного ринкового середовища, нестійкості нелінійної динаміки економічних процесів. Науковою основою такого підходу є синергетика, що заснована на системному аналізі та акцентує увагу на поєднанні впорядкованих і хаотичних форм руху. Синергетика вивчає переважно нелінійні нестійкі нестабільні процеси, далекі від рівноваги [1].

В умовах сучасного ринку підприємницькі структури виступають як відкриті, нелінійні й нерівноважні економічні системи, компоненти яких здатні до самоорганізації. Саме внутрішнє середовище та процеси, що відбуваються в ній, становлять основу її функціонування, розвитку і самоорганізації [2].

У теоретико-методологічних дослідженнях, що визначають сутнісну природу підприємницької структури, вкоренилася точка зору, згідно з якою метою підприємництва є отримання прибутку шляхом задоволення індивідуальних та колективних потреб у товарах, роботах і послугах. Для успішної взаємодії з іншими суб'єктами підприємницького процесу, своєчасного забезпечення динамічної конкурентної переваги сучасним підприємницьким структурам необхідно мати значну ресурсну базу. Їх розвиток вважається ефективним у тому випадку, коли ресурси спрямовані в ті галузі, де вони можуть забезпечити максимальну конкурентоспроможність протягом тривалого періоду. Остання досягається завдяки зовнішнім і внутрішнім факторам.

Конкурентоспроможність підприємницьких структур формують: конкурентоспроможність ідеї, продукції, виробничої системи та системи реалізації продукції (товарів і послуг) [3]. Конкурентоспроможними слід вважати ті підприємницькі структури, які здатні в ринкових умовах реалізовувати стратегію трансформації джерел конкурентних переваг за рахунок інноваційного розвитку потенціалу, виробляти та реалізовувати продукцію, що користується попитом, і отримувати прибуток.

Сучасна підприємницька структура – це система соціально-економічних, організаційно-економічних, політико-економічних, техніко-економічних, еколого-економічних відносин між підприємцями та власниками факторів виробництва з приводу створення нових комбінацій факторів виробництва з метою ефективної адаптації до змінного середовища господарювання. Зважаючи на надзвичайну складність категорії «підприємницька структура», доцільно використовувати системний підхід до дослідження й оцінки їх діяльності [4].

Дослідження сучасних підприємницьких структур показує, що процес їх гармонізації в умовах постійно мінливого зовнішнього середовища тільки-но починається. Трансформація підприємницьких структур для відповідності динаміці ринкових процесів полягає у зміні організаційної структури, що сприятиме формуванню нової архітектури підприємницьких структур.

Ефективність діяльності підприємницьких структур багато у чому залежить від швидкості реакції на кон'юнктурні зміни і від проведення превентивних заходів щодо зниження її нестабільності. Однак вирішення зазначених

завдань стає практично неможливим у рамках традиційної організаційної структури. Перевага формування ефективної системи організації підприємницьких структур виявляється в появі синергетичного ефекту, обумовленого системними властивостями нової структури, підвищенні ефективності використання наявних ресурсів, у результаті чого створюються передумови для сталого розвитку національної економіки.

До основних тенденцій організаційної еволюції підприємницьких структур належать:

1) перехід від масового до гнучкого виробництва, що «пристосовується до постійних змін, не претендуючи на контроль над ними» [5]. Існують два типи організаційно-економічних структур – мультиспрямовані мережеві та ліцензійно-субпідрядні;

2) активне використання останніх досягнень інформаційно-комунікаційних технологій як основи прогресивного методу ведення бізнесу, що дістав назву «електронний бізнес»;

3) створення стратегічних альянсів великих корпорацій. Подібні союзи відрізняються від традиційних картелів та інших олігополістичних угод, оскільки не позбавлені конкурентних засад розвитку.

Нові інформаційні технології сприяють виникненню сучасних організаційних форм у вигляді мережевих структур. Основний принцип організації підприємницьких мереж полягає в об'єднанні в рамках партнерських відносин юридично самостійних підприємств, кожне з яких, реалізуючи власні інтереси, сприяє підвищенню ефективності функціонування всієї мережі, що дозволяє отримувати у процесі взаємодії синергетичні ефекти. Синергетичний розвиток орієнтує інтегровані структури не на економію, стабілізацію, розширення виробництва, а на його розвиток через активізацію системоформуючих факторів, на створення проривних технологій та базових інновацій. Тож у процесі формування мережевих підприємницьких структур необхідно враховувати вплив факторів інноваційного середовища (рис.).

Стратегії сучасних підприємницьких структур залежно від їх спрямованості можна структурувати за трьома напрямками: досягнення економії у використанні ресурсів; забезпечення конкурентоспроможності; активна діяльність у сфері інновацій [6]. Така тривимірність у сучасних умовах дозволяє поєднувати ринкову політику із розробкою стратегічного потенціалу.

Для досягнення високого рівня конкурентоспроможності підприємницькі структури повинні покласти в основу своєї діяльності ряд принципів, як-от: системність, комплексна оцінка факторів функціональної спрямованості, врахування специфіки виробництва товарів (надання послуг), ієрархічність показників, інформаційне забезпечення, порівнянність, безперервність. Серед названих найбільше значення має принцип комплексної оцінки факторів, що передбачає всебічний аналіз їх складу і механізму впливу. Від цього залежить хід подальшої аналітичної та практичної діяльності. Дотримуючись зазначених принципів, можна сформувати науково обґрунтовану систему оцінки рівня конкурентоспроможності підприємницьких структур.

Для розвитку інноваційного потенціалу підприємницьких структур доцільно проведення таких заходів:

- створення сприятливого середовища для розвитку малого і середнього інноваційного підприємництва;
- формування національної інноваційної системи, здатної до масового освоєння інновацій підприємницькими структурами;
- створення основних об'єктів інфраструктурного забезпечення, що сприяють розвитку інноваційної діяльності на підприємствах;
- формування кадрового потенціалу з метою реалізації інноваційної діяльності в підприємницьких структурах;
- створення сприятливого податкового та кредитно-фінансового клімату;
- подальший розвиток фондів венчурного фінансування інноваційних програм і проектів [7].

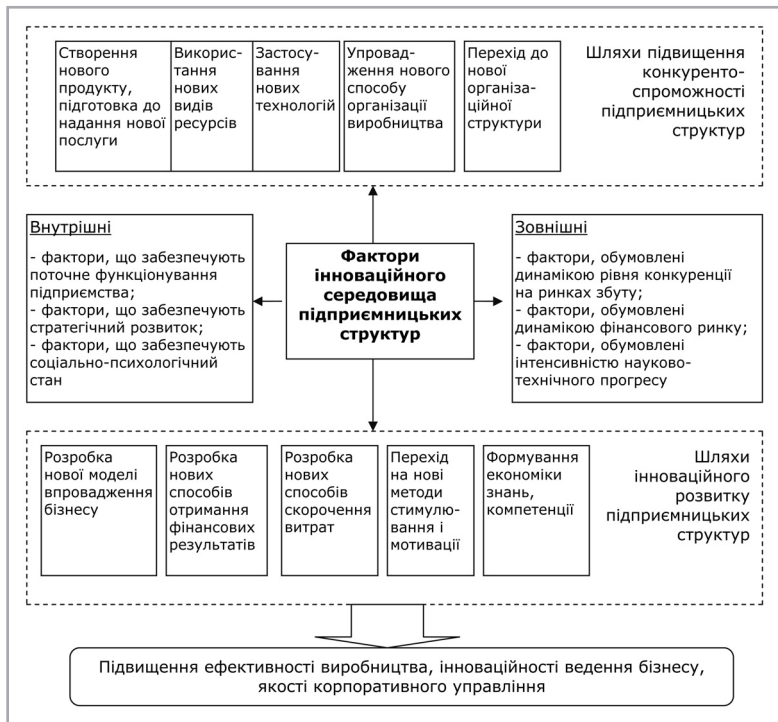

Рис. Вплив факторів інноваційного середовища на формування конкурентних переваг підприємницьких структур

Джерело: Авторська розробка

Пропоновані заходи дозволяють підвищити ефективність використання економічного потенціалу підприємницьких структур відповідно до закономірностей інноваційного розвитку для підвищення їх конкурентоспроможності. Розвиток і функціонування підприємницьких структур у ринкових умовах, особливо у кризовий період, потребує підвищення ефективності управління ними.

Сучасна теорія управління має виходити з того, що криза та економічний розвиток – взаємопов'язані процеси, а тому державі й бізнесу потрібна така система управління, яка функціонуватиме безперервно. Управління в умовах кризи мусить переважно працювати як попереджувальна система, для якої необхідно готувати відповідних фахівців, що практикується в більшості країн [8].

Одним із головних шляхів досягнення конкурентоспроможності підприємницьких структур є побудова ефективних методів управління. Нині існують два основних методи управління підприємницькими структурами:

1) функціональне управління, що ґрунтується на управлінні організаційною структурою об'єкта, її елементами, кадрами й орієнтоване на виконання встановленого регламенту функціонування об'єкта управління;

2) процесне управління, що розглядає підприємницьку структуру як сукупність взаємопов'язаних процесів, об'єднаних єдиною метою – досягнення максимально ефективного функціонування підприємницької структури в конкретних умовах [9].

У рамках процесного управління дієвими інструментами підвищення ефективності діяльності підприємницьких структур є моделювання та аналіз бізнес-процесів.

Модель функціонування підприємницьких структур дозволяє ідентифікувати її елементи, потоки ресурсів та інформації, а отже, становить основу подальшої оптимізації системи управління. При цьому повинні виникнути умови для формування нової моделі управління підприємницькими структурами, що спрямовують свою діяльність на розвиток інноваційних процесів.

Серед стратегічних орієнтирів системи управління підприємницькими структурами слід виділити:

- по-перше, реінжиніринг, тобто перебудову на сучасній інформаційній і технологічній основі організації вироб-

ництва та управління, у рамках якого розглядаються нові імпульси підвищення ефективності, пов'язані зі скороченням розмірів і оптимізацією суб'єктів господарювання. Управлінський механізм налаштовується на оволодіння ринком, для чого проводиться аналіз його місткості, організації збуту товарів, способів стимулювання продажів, забезпечення конкурентоспроможності товарів та послуг;

- по-друге, перенесення закономірностей і принципів ринкового господарства у внутрішню діяльність підприємницьких структур. Такі перетворення мають охопити всі підрозділи – лінійні, функціональні, маркетингові, а також управлінський апарат;

- по-третє, використання теорії асоціативних форм організації та управління. Інтеграційні процеси в управлінні, орієнтовані на більш ефективне використання всіх видів ресурсів, спричиняють появу різноманітних форм підприємницьких структур [10].

Реальні можливості досягнення цілей підприємницьких структур, їх ефективна діяльність багато у чому залежать від системи прийняття стратегічних управлінських рішень. Така система може розглядатися як сукупність трьох складових – організаційно-розпорядчої механізми, що визначає порядок ініціації, підготовки, обговорення і прийняття рішень у підприємницьких структурах; системи обліку інтересів у процесі підготовки та прийняття рішень; інформаційного забезпечення процесу прийняття рішень.

У сфері діяльності підприємницьких структур великого значення набувають нестандартні стратегічні рішення, що дозволяють погоджувати суперечливі економічні інтереси суб'єктів господарювання та ініціювати дію економічних механізмів, що не спрацювують. Такі якості, як винахідливість, кмітливість, а подеколи і спритність, нині є неодмінними атрибутами більшості процедур прийняття нестандартних стратегічних рішень у розвитку економічних процесів. Визначальним для успішної діяльності підприємницьких структур стає інноваційний тип підприємницьких рішень.

В основу процесу прийняття інноваційного рішення покладається креативна інноваційна ідея, яка залежить не стільки від попиту та економічної кон'юнктури, скільки від впливу специфічних компонент інтуїтивного прогнозування, потенційного портфеля перспективних розробок, що знаходяться в полі зору підприємця, і способів просування нововведення на ринок.

Інноваційні рішення реалізуються функціонерами, яких правильно називати не підприємцями, а бізнесменами. Інноваційний підприємець у сучасних умовах – це креативний тип бізнесмена, якому необхідно організувати зв'язок між новаторами-дослідниками, авторами оригінального науково-прикладного продукту і суспільством, зокрема сферами виробництва та споживання.

При цьому необхідно володіти особливими індивідуальними якостями (талант, кругозір, уява, готовність до ділового ризику), а також своєрідною формою передбачення в умовах підвищеної невизначеності життєвого циклу інноваційного продукту, що представляється до освоєння зазвичай ще до кінця незакінченим, – у вигляді образу, ідеї або концептуальної моделі.

Формування стратегії ефективного управління передбачає визнання людського фактору як головного ресурсу, що має стати центральним постулатом сучасних теоретичних розробок. Накопичення людського капіталу інноваційного типу означає не тільки активне використання інноваційних ідей, а й продукування інновації через генерування інформації і знань.

Людський капітал, утілений у досягненнях освіти, науки, професійного досвіду, збільшує економічні ефекти завдяки реалізації інтелектуальної складової та виступає важливим фактором інноваційного і соціально-економічного розвитку держави, є передумовою формування ефективного управління.

Підвищенню ролі людського капіталу інноваційного типу в контексті ефективного управління підприємницькими структурами сприятимуть, на наш погляд, такі заходи:

- забезпечення зайнятості, яке передбачає ряд заходів щодо працевлаштування випускників навчальних закладів в умовах конкуренції, створення якісних і високо-ефективних робочих місць;
- стимулювання становлення сегменту висококваліфікованої робочої сили;
- подальший розвиток системи професійного навчання та перенавчання працівників відповідно до потреб ринку праці.

Аналіз стратегічних орієнтирів системи управління підприємницькими структурами дозволяє зробити висновок про необхідність упровадження у практику управління системного підходу, що передбачає створення і прийняття ефективних управлінських рішень, координацію зусиль суб'єктів управління.

Важливим є визначення напрямів, методики та методів трансформації системи управління підприємницькими структурами, які зроблять можливим підвищення її ефективності.

Висновки

Розробка теоретико-методологічних підходів до вивчення підприємницьких структур на сучасному етапі та їх роль у підвищенні конкурентоспроможності має спрямовуватися на визначення шляхів створення синергетичного ефекту, який ґрунтується на особливостях нерівноважно-го ринкового середовища.

Аналіз факторів внутрішнього і зовнішнього середовища дозволив обґрунтувати необхідність трансформації підприємницьких структур у контексті зміни їх організаційної структури та орієнтації на розвиток інноваційних процесів. Стратегічними орієнтирами системи управління сучасними підприємницькими структурами мають стати прийняття підприємницьких рішень інноваційного типу й упровадження ефективних методів управління.

У результаті формуються передумови для створення сучасного інноваційного механізму, здатного забезпечити успішний економічний розвиток і підвищення конкурентоспроможності підприємницьких структур.

Література

1. Курдюмов С. П. Синергетика – теория самоорганизации. Идеи, методы, перспективы / С. П. Курдюмов, Г. Г. Малинецкий. – М.: Знание, 1983. – 64 с.
2. Андрушків Б. М. Основи організації підприємницької діяльності або Абетка для підприємця: навч. посіб. / [Б. М. Андрушків, Ю. Я. Вовк, В. В. Гецько, П. Д. Дудкін та ін.]. – 2-ге вид, випр. і доп. – Тернопіль: Вид. ТНТУ, 2010. – 304 с.
3. Друкер П. Ф. Бизнес и инновации / П. Ф. Друкер; пер. с англ. – М.: СПб.; К.: Вильямс, 2007. – 432 с.
4. Білега О. В. Формування конкурентоспроможних підприємницьких мережевих структур як ключових елементів економіки країни і регіону / О. В. Білега [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/en_re/2010_7_2/7.pdf
5. Кастельс М. Информационная эпоха: Экономика, общество и культура / М. Кастельс; пер. с англ. – М.: ГУ ВШЭ, 2001. – 608 с.
6. Торгунаков Е. А. Управление конкурентоспособностью предпринимательских структур в условиях трансформации рыночной среды: автореф. дис. ...канд. экон. наук: спец. 08.00.05 – Экономика и управление народным хозяйством / Е. А. Торгунаков; Санкт-Петербургская академия управления и экономики. – Санкт-Петербург, 2011. – 30 с.
7. Стоянова М. М. Підвищення ефективності інноваційної діяльності підприємницьких структур: автореф. дис. ...канд. экон. наук: 08.02.02 / М. М. Стоянова; НАН України, Ін-т проблем ринку та економіко-дослідж. – О., 2005. – 19 с.
8. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: в 3-х т.; за ред. акад. НАН України В. М. Гейця, акад. НАН України В. П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б. Є. Кваснюка. – К.: Фенікс, 2007. – Т. 3.
9. Тьчинський А. В. Управление инновационной деятельностью компаний: современные подходы, алгоритмы, опыт / А. В. Тьчинский. – Таланрог: ТРТУ, 2006. – 247 с.
10. Структурні реформи економіки: світовий досвід, інститути, стратегії для України: монографія / О. І. Амоша, С. С. Аптекар, М. Г. Білопольський, С. І. Юрій та ін.; ІЕП НАН України, ТНЕУ МОНМС України. – Тернопіль: Економічна думка, ТНЕУ, 2011. – 848 с.

Стаття надійшла до редакції 05.04.2014

References

1. Kurdiymov, S. P. (1983). *Synergetics – the theory of self-organization. Ideas, methods, perspectives*. Moscow: Znanie (in Russ.).
2. Andrushkiv, B. M., Wolf, J. J., Getsko, V. et al. (2010). *Fundamentals of business or ABC for the entrepreneur* (2 ed.). Ternopil: TNTU (in Ukr.).
3. Druker, P. F. (2009). *Business and innovation* (Trans. from Eng.). Moscow: Viliams (in Russ.).
4. Bileha, A. (2010). *Formation competitive business of network structures as key elements of the economy and the region*. Retrieved from http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/en_re/2010_7_2/7.pdf (in Ukr.).
5. Castells, M. (2001). *The Information Age: Economy, Society and Culture* (Trans. from Eng.). Moscow: HU VSHE (in Russ.).
6. Torhunakov, E. A. (2011). *Management of competitiveness of business organizations in the transformation of the market environment* (PhD Thesis). St. Petersburg Academy Management and Economy, Russia (in Russ.).
7. Stoyanova, M. (2005). *Improving the efficiency of innovative activities of business organizations* (PhD Thesis). Institut market and economic-ecological problems, Ukraine (in Ukr.).
8. Heiets, V. M., Semynozhenko, V. P., & Kvasniuk, B. E. (Eds.). (2007). *Strategic challenges of the XXI century society and economy in Ukraine* (In 3 Vol.). Kyiv: Phoenix (in Ukr.).
9. Tychinskiy, A. V. (2006). *Innovation management companies: modern approaches, algorithms, and experience*. Tahanroh: TRTU (in Russ.).
10. Amosha, O. I., Aptekar, S. S., Bilopolskiy, M. H., Yuri. S. I. et al. (2011). *The structural reform of the economy: international experience, institutions, strategies for Ukraine*. Ternopil: TNEU (in Ukr.).

Received 05.04.2014

Щодо публікації наукових статей у науковому фаховому журналі «Економічний часопис-XXI»

Шановні колеги!

«Економічний часопис-XXI» – визнаний в Україні та за кордоном науковий журнал, який заснований і видається Інститутом суспільної трансформації з 1996 року.

Журнал «Економічний часопис-XXI» входить до переліку фахових наукових видань з економічних та політичних наук

(Постанова Президії ВАК України №1-05/З від 14.04.2010 р.).

Пропонуємо науковцям, викладачам, аспірантам, докторантам публікувати свої наукові статті та результати дисертаційних досліджень у науковому фаховому журналі «Економічний часопис-XXI».

Вимоги до наукових статей викладені в Інтернеті за лінком: <http://soskin.info/ea/avtory.html>